

# Wojciech Polak

---

## Obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika w 1973 roku w Toruniu

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 573-584

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

---

Wojciech Polak

## OBCHODY PIĘĆSETLECIA URODZIN MIKOŁAJA KOPERNIKA W 1973 ROKU W TORUNIU —

- Słowa kluczowe:** Mikołaj Kopernik, Rok Kopernikowski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
- Schlüsselwörter:** Nikolaus Kopernikus, Kopernikusjahr, Nikolaus-Kopernikus-Universität, Toruń
- Keywords:** Nicolaus Copernicus, Year of Copernicus, Nicolaus Copernicus University, Torun

Obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika odbywały się przez cały rok 1973 w wielu miastach Polski. Toruń jako miejsce urodzin wielkiego astronoma odgrywał w nich rolę szczególną. Założony w 1945 r. Uniwersytet Mikołaja Kopernika stał się największym beneficjentem pięćsetlecia urodzin swojego patrona. Jeszcze w 1964 r. została opracowana koncepcja urbanistyczna budowy miasteczka akademickiego na toruńskich Bielanych. Budowę rozłożono na dwa etapy. Pierwszy zrealizowano w latach 1967–1973. Drugi, zamierzony na lata 1974–1980, został wykonany tylko w niewielkiej części. Jednak już w ramach owego pierwszego etapu w miasteczku akademickim wybudowano kilkanaście obiektów: Bibliotekę Główną, gmach Rektoratu wraz ze Studium Nauki Języków Obcych, Aulę uniwersytecką, zespół gmachów Instytutu Chemii, część budynków Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, trzy domy studenckie, dwa hotele asystenckie, stołówkę, sale gimnastyczne, Akademicką Przychodnię Lekarską. Wzniesiono też Krajowy Ośrodek Radioastronomii w Piwnicach. Nowe budynki dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika projektowali wybitni architekci z Politechniki Warszawskiej, z głównym projektantem prof. Ryszardem Karłowiczem na czele. Inwestycja dała ogromny impuls rozwojowy młodej jeszcze wtedy uczelni<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> S. Kalembka, *Uniwersytet Mikołaja Kopernika w 1973 r. Rozbudowa i przygotowania do obchodów kopernikowskich*, w: Komitet Obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika, *Informator o obchodach 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w 1973 r.*, Toruń 1973, s. 3.

Warto dodać, że na ścianie Auli uniwersyteckiej umieszczone zostało ogromne (70 m<sup>2</sup>) paneau z emaliowanych w różnych kolorach płyt stalowych. Jest to dzieło artysty polskiego Stefana Knappa (1921–1996), mieszkającego w Wielkiej Brytanii, dawnego więźnia sowieckich łagrów. Treść paneau nawiązuje do osoby Mikołaja Kopernika, a równocześnie do rozmaitych ciał niebieskich, gwiazdozbiorów, galaktyk itp. Knapp wykonał swoje dzieło bezpłatnie, uczelnia pokryła jedynie koszty transportu, montażu oraz pobytu artysty w Polsce. Knapp wykonał także, w tej samej technice, portret Mikołaja Kopernika umieszczony w foyer Auli UMK<sup>2</sup>.

Pod koniec lat sześćdziesiątych podjęto na dużą skalę renowację toruńskiej starówki. W tym celu powołano Biuro Odnowy Zespołu Staromiejskiego. Programem objęto 106 budowli (stanowiło to, niestety, zaledwie 7% domów wymagających renowacji) w okolicach Domu Mikołaja Kopernika przy ulicy Kopernika. Prace rozpoczęto w 1968 r., a zakończono w 1973 r. Pomimo odnowienia licznych cennych zabytkowych budowli (m.in. Domu Mikołaja Kopernika, w którym odrestaurowano fasadę kamienicy pod nr. 15), program nie został w całości zrealizowany. Przyczyniła się do tego nieprzyjazna postawa władz wojewódzkich w Bydgoszczy, będąca efektem niechęci wobec Torunia, którego rozwój urbanistyczny i ekonomiczny mógł zagrażać pozycji sąsiedniego dużego miasta<sup>3</sup>. Dlatego też Bydgoszcz przechwyciła siły wykonawcze w postaci firm budowlanych wykonujących prace w Toruniu, uniemożliwiając tym samym pełną realizację programu. Warto dodać, że w tym czasie zmieniono układ komunikacyjny Torunia, wyprowadzając ruch tranzytowy ze starówki, likwidując przechodzącą przez Rynek Staromiejski i ulicę Szeroką linię tramwajową oraz budując dwie obwodnice Starego Miasta – Wały Generała Sikorskiego i Bulwar Filadelfijski.

Rok 1973 i pięćsetna rocznica urodzin Mikołaja Kopernika przyniosły także niezwykle ważne wydarzenie dla Książnicy Miejskiej w Toruniu. Dzięki wieloletnim staraniom dyrektora Alojzego Tujakowskiego został wzniesiony i oddany do użytku nowy, odpowiedni do rangi przechowywanych w niej zbiorów, gmach przy ulicy Słowackiego.

Ogólnopolska inauguracja obchodów pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika miała miejsce w Toruniu w dniach 18–19 lutego 1973 r. Jej organizatorami byli: Ogólnopolski Komitet Obchodów Kopernikowskich z wiceprzewod-

---

<sup>2</sup> S. Czaja, „Panneau Stefana Knappa”, strona internetowa pt. „Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu”, <[http://www.bu.umk.pl/Archiwum\\_Emigracji/Knapp.htm](http://www.bu.umk.pl/Archiwum_Emigracji/Knapp.htm)> [dostęp: 1 III 2013 r.]. Stefan Knapp wykonał także kompozycję, nieco podobną do toruńskiej, na ścianie atrium w Planetarium w Olsztynie, a także portret Mikołaja Kopernika wiszący w holu Planetarium.

<sup>3</sup> Renowacje zabytków Torunia, w: Toruński Serwis Turystyczny, <<http://www.turystyka.torun.pl/art/114/renowacje-zabytkow.html>> [dostęp: 1 III 2013 r.]

niczającym Rady Państwa prof. Januszem Groszkowskim na czele, Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu, a także Wojewódzka Rada Narodowa w Bydgoszcy i Miejska Rada Narodowa w Toruniu. Przed południem odbył się wiec na Rynku Staromiejskim Torunia z udziałem delegatów rządu i władz partyjnych oraz przedstawicieli środowisk naukowych, artystycznych, dziennikarskich i literackich. Uroczystość złożyli kwiaty pod pomnikiem Mikołaja Kopernika. Następnie w Muzeum Okręgowym w Ratuszu Staromiejskim otwarto wystawę pt. „Kultura artystyczna ziemi chełmińskiej w czasach Kopernika”. Goście zwiedzali także nową ekspozycję w Domu Mikołaja Kopernika. Po południu w Auli uniwersyteckiej odbyła się akademie. Zebranych przywitał prof. Janusz Groszkowski. Następnie zabrał głos wicepremier Józef Tejchma. W części artystycznej zebrani wysłuchali „Kosmogonii” Krzysztofa Pendereckiego. Następnego dnia, tzn. 19 lutego 1973 r., odbyła się wieczornica w Sali Mieszkańskiej Ratusza Staromiejskiego, zorganizowana przez Towarzystwo Naukowe Toruńskie, Muzeum Okręgowe, Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii i Książnicę Miejską w Toruniu. Wykład pt. „Toruń w życiu Mikołaja Kopernika” wygłosił prof. Marian Biskup. Natomiast doc. Andrzej Woszczyk wygłosił prelekcję pt. „Świat Kopernika a współczesny Wszechświat”. Uroczystość w Ratuszu Staromiejskim uzupełnił recital fortepianowy Reginy Smendzianki. Równoległe odbywały się inne imprezy. Teatr im. Wilama Horzycy wystawił sztukę Jerzego Broszkiewicza pt. „Koniec Księgi VI”. Parę dni wcześniej odbyła się premiera filmu Ewy i Czesława Petelskich „Kopernik”<sup>4</sup>.

24 marca 1973 r. Zarząd Okręgu Zrzeszenia Prawników Polskich w Bydgoszcy oraz zarządy kół zrzeszenia w Toruniu zorganizowały w Sali Mieszkańskiej Ratusza Toruńskiego sympozjum kopernikowskie. Wygłoszono trzy referaty. Profesor Zbigniew Zdrójkowski mówił o roli Kopernika jako administratora, doc. Andrzej Marek scharakteryzował twórczość wielkiego astronoma w dziedzinie prawa i jego wpływ na racjonalizację podstaw odpowiedzialności karnej, natomiast prof. Stanisław Gorgolewski omówił filozoficzne i astronomiczne aspekty teorii Kopernika. W dniach 26–28 marca 1973 r. w Toruniu odbyła się międzynarodowa sesja naukowa pt. „Mikołaj Kopernik – człowiek Odrodzenia i dzieje jego idei”. Jej organizatorem było Studenckie Koło Historyków i Związek Nauczycielstwa Polskiego UMK. W obradach uczestniczyły delegacje z Uniwersytetu w Greifswaldzie (NRD) i Uniwersytetu Jana Amosa Komeńskiego w Bratysławie (Czechosłowacja). 1 lipca 1973 r. do Torunia przyjechał prof. Borys Pietrow, członek prezydium sowieckiej Akademii Nauk, przewodniczący

---

<sup>4</sup> C. Iwaniszewska, *Obchody kopernikowskie w Toruniu, Wszechświat*, 1973, z. 7/8, ss. 215–216.

radę programu Interkosmos. W ramach tego programu przeprowadzono eksperyment kosmiczny Interkosmos – Kopernik 500. Brali w nim udział astronomowie z Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Spośród toruńskich astronomów największy wkład w przygotowanie eksperymentu włożył dr Jan Hanasz<sup>5</sup>.

Inauguracja rozpoczęła wiele imprez jubileuszowych. Ich spiętrzenie nastąpiło w pierwszych dniach września 1973 r. 5 września w Toruniu został otwarty Kongres Międzynarodowej Unii Astronomicznej. Przemówienie otwierające wygłosił rektor UMK prof. Witold Łukaszewicz. Podczas kongresu uczeni dyskutowali na temat badań związanych z Układem Słonecznym. Uczestnikom zapewniono wiele dodatkowych atrakcji. 5 września wieczorem mogli wysłuchać koncertu dawnej muzyki polskiej w bazylice św. Janów. Następnego dnia zorganizowano wycieczkę do Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Piwnicach pod Toruniem oraz spotkanie z wybitnym astronomem prof. Wilhelminą Iwanowską. Zwiedzano też wystawę fotografii znakomitego fotografa toruńskiego Olgierda Gałdyńskiego, zorganizowaną w Bibliotece Głównej UMK<sup>6</sup>.

Przerywnikiem w dyskusjach naukowych był także koncert w Ratuszu Staromiejskim z udziałem bydgoskiego zespołu „Capella Bydgosiensis” połączony ze zwiedzaniem wystawy „Epoka Kopernika w sztuce europejskiej w latach 1450–1550”. Wystawę tę otwarto uroczyście 6 września. Ekspozycje wypożyczono z wielu znakomych muzeów i placówek naukowych całej Europy. Szczególny podziw budził zbiór wizerunków Mikołaja Kopernika, m.in. najdawniejsza podobizna wielkiego astronoma pochodząca z katedry Notre Dame w Strasburgu, wykonana około 1574 r. Na otwarcie wystawy przybył wiceminister kultury i sztuki Józef Fajkowski, a także grupa dygnitarzy lokalnych (sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Wiktor Soporowski, sekretarz Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej K. Maludziński, I sekretarz Komitetu Miejskiego PZPR Zygmunt Machowski, przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Tadeusz Konarski). Obecny był też konsul Związku Sowieckiego w Gdańsku Roman Czistiakow. Otwarcia wystawy dokonał minister Fajkowski, przemawiał także zagraniczny uczestnik kongresu prof. Pol Swings<sup>7</sup>.

---

<sup>5</sup> R. Torchalski, *Obchody rocznicy kopernikowskiej*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, R. XVIII, 1973, nr 3, ss. 603–610.

<sup>6</sup> O badaniach układu planetarnego na sympozjach MUA, *Nowości*, 1973 z 5 IX; *Przez cztery dni uczeni z całego świata dyskutować będą o badaniach układu planetarnego*, *Nowości*, 1973 z 6 IX.

<sup>7</sup> Otwarcie wystawy dzieł europejskiego Renesansu, *Nowości*, 1973 z 7 IX; H. Załęska, *Autoportret Mikołaja Kopernika na wystawie „Epoka Kopernika w sztuce europejskiej w latach 1450–1550”*, *Nowości*, 1973 z 8–9 IX.

Kongres Międzynarodowej Unii Astronomicznej zakończył się 9 września 1973 r. Jego owocem było obszernie wydawnictwo w języku angielskim i francuskim opublikowane pod redakcją dr Cecylii Iwaniszewskiej i doc. Andrzeja Woszczyka w prestiżowej oficynie holenderskiej D. Reidel Publishing Company z Dordrechtu<sup>8</sup>.

W dniach 5–12 września odbył się w Olsztynie i w Toruniu kolejny międzynarodowy kongres pn. *Colloquia Copernicana*. Zorganizowało go kilka organizacji: Polska Akademia Nauk, UNESCO, Międzynarodowa Unia Astronomiczna (odbywająca równocześnie swój kongres w Toruniu) oraz Unia Historii i Filozofii Nauki. W skład Komitetu Organizacyjnego, któremu przewodził prof. Bogdan Suchodolski, wchodził: Antoni Czacharowski, Jerzy Dobrzycki, Joanna Jarzęcka, Urszula Kuczowa, Małgorzata Malewicz, Bolesław Orłowski, Zbigniew Ruckgaber, Roman Schulz, Aleksandra Szpilewicz, Zofia Wardęska. W Toruniu powołany został komitet organizacyjny wspólny dla *Colloquia Copernicana* i odbywającego się równoległe Kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej. Najwięcej prac organizacyjnych spadło na barki toruńskich naukowców: astronomów – doc. Andrzeja Woszczyka i dr. Antoniego Stawikowskiego oraz historyka doc. Antoniego Czacharowskiego. W kongresie *Colloquia Copernicana* wzięło udział 200 osób, w tym 133 z zagranicy. Jego otwarcia dokonał na uroczystości w olsztyńskim Planetarium prof. Dionizy Smoleński, wiceprzewodniczący Polskiej Akademii Nauk. 6 września uczestnicy kongresu zwiedzili Frombork i Lidzbark Warmiński. Osobno odbyła się inauguracja obrad kongresu, której dokonał 7 września 1973 r. rektor UMK prof. Witold Łukaszewicz. Następnie rozpoczęło się I sympozjum pt. „Astronomia Kopernika i jej tło”, które w trzech sesjach odbywało się w Bibliotece Głównej UMK 7–8 września 1973 r.<sup>9</sup>

Sympozjum II kongresu *Colloquia Copernicana* pt. „Człowiek i Kosmos” odbyło się 10 września 1973 r. w Auli UMK. Było ono szczególnie reklamowane przez miejscowy dziennik „Nowości”. Podkreślano m.in., że jeden z referatów wygłosi Leon Siedow „ojciec radzieckich sputników”. Zebranych na sympozjum powitał rektor UMK Witold Łukaszewicz, następnie głos zabrali prezes PAN prof. Włodzimierz Trzebiatowski oraz zastępca dyrektora generalnego UNESCO J. Harrison. Po zakończeniu sympozjum w Kamienicy Pod Gwiazdą odbyło się spotkanie okrągłego stołu także pt. „Człowiek i Kosmos”. Wzięło w nim udział dziesięciu wybitnych naukowców. Polskę reprezentowali prof. Bogusław Leśnodorski i prof. Stanisław Lorentz. Tego dnia uczestników kongresu zaproszono także na

---

<sup>8</sup> *Exploration of the planetary system : Symposium no. 65 (Copernicus Symposium IV) held in Toruń, Poland, 5–8 September, 1973*, ed. by A. Woszczyk and C. Iwaniszewska, International Astronomical Union.

<sup>9</sup> J. Dobrzycki, *Colloquia Copernicana*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, R. XIX, 1974, nr 1, ss. 176–179.

cocktail w Ratuszu Staromiejskim, koncert chóru i orkiestry Filharmonii Krakowskiej oraz koncert moskiewskiego kwintetu „Barocco”<sup>10</sup>.

Symposium III pt. „Recepcja teorii heliocentrycznej” obradowało 11–12 września 1973 r. w Bibliotece Głównej UMK w Toruniu. Główny materiał do dyskusji udostępniono uczestnikom w dwóch tomach *Studia Copernicana* (nr 5 i 6 ogólnej numeracji), które ukazały się we Wrocławiu w 1973 r. Także w dniach 11–12 września 1973 r. obradowało Symposium IV kongresu pt. „Kopernik a rozwój nauk ścisłych i humanistycznych”. Warto dodać, że 12 września odbyła się sesja zorganizowana przez Towarzystwo Naukowe Toruńskie. Wykład na temat historii TNT wygłosił prof. Karol Górski, natomiast o najnowszych wynikach badań nad biografią Mikołaja Kopernika mówił prof. Marian Biskup<sup>11</sup>.

Kongres uświetniono nadaniem 7 września 1973 r. doktoratów honoris causa UMK. Wyróżnieni zostali: prof. Wiktor Ambarcumian, astronom (Uniwersytet w Erewaniu), prof. Georgij Duboszin, astronom (Uniwersytet im. Łomonosowa w Moskwie), prof. Sir Martin Ryle, radioastronom (Uniwersytet w Cambridge), prof. Harlan J. Smith, astronom (Uniwersytet Teksaski w Austin), prof. Pol Swings, astrofizyk (Uniwersytet w Liège), Kenneth O. Wright (dyrektor Federalnego Obserwatorium Astrofizycznego w Wiktorii), prof. Antoni Zygmund, matematyk (Uniwersytet w Chicago)<sup>12</sup>.

Główne uroczystości pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika na UMK odbyły się w 1–3 października 1973 r. Połączone były z uroczystym oddaniem do użytku miasteczka uniwersyteckiego na osiedlu Bielany. Na uroczystości zaproszono m.in. przedstawicieli centralnych i lokalnych władz partyjnych, państwowych i wojskowych, delegatów wszystkich polskich wyższych uczelni i Polskiej Akademii Nauk, projektantów i przedstawicieli generalnych wykonawców miasteczka akademickiego, przedstawicieli organizacji młodzieżowych, toruńskich zakładów pracy, Milicji Obywatelskiej. Zaproszono także delegatów władz miast związanych z Kopernikiem – Gdańska, Olsztyna, Fromborka, Grudziądzka i Lidzbarka Warmińskiego, a także przedstawicieli załóg statków „Mikołaj Kopernik”, „Uniwersytet Toruński” i „Toruń” oraz samolotu Ił 62 „Mikołaj Kopernik”. Reprezentowane były też uczelnie z miast zagranicznych związanych z Mikołajem Kopernikiem, zaproszono również niektórych przedstawicieli korpusu dyplomatycznego w Polsce<sup>13</sup>.

<sup>10</sup> *Na kongresie MUA*, Nowości, 1973 z 8–9 IX; *Symposium „Człowiek a Kosmos”*, Nowości, 1973 z 11 IX.

<sup>11</sup> J. Dobrzycki, op. cit.

<sup>12</sup> Zaproszenie na uroczystość nadania doktoratów honoris causa, Toruń, 7 IX 1973, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <<http://copernicus.torun.pl/en/library/?sciezka=PART+II: +THE+WORKS+ON+COPERNICUS%24Various+ forms+of+commemorating+Copernicus%24Jubilee+celebrations,+anniversaries+and+other+ceremonies>> [dostęp: 1 III 2013 r.].

<sup>13</sup> Uniwersytet Mikołaja Kopernika, *Program zamierzeń związanych z 500 rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika*, Toruń 1972.

W poniedziałek 1 października 1973 r. odbyła się uroczysta inauguracja roku akademickiego na UMK. Wzięli w niej udział m.in.: premier rządu PRL Piotr Jaroszewicz, przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i wiceprzewodniczący Rady Państwa prof. Janusz Groszkowski, przewodniczący Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego Andrzej Benesz, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki prof. Jan Kaczmarek, I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Bydgoszczy Józef Majchrzak, przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy Tadeusz Skwirzyński, dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego gen. Wojciech Barański. Wykład inauguracyjny pt. „Wkład Mikołaja Kopernika w rozwój nauki” wygłosił prof. Antoni Swinarski, rektor UMK w latach 1962–1965. Przemawiał też rektor Witold Łukaszewicz oraz premier Piotr Jaroszewicz. Bezpośrednio po uroczystości goście zwiedzali miasteczko akademickie na Bielanych. Po obiedzie w nowo otwartej stołówce akademickiej, spod Domu Studenckiego nr 2 ruszył uroczysty pochód pod pomnik Mikołaja Kopernika na Rynku Staromiejskim. Profesorowie i docenci wystąpili w togach, a rektorzy i dziekani z insygniami władzy. O godz. 20.00 rozpoczął się koncert symfoniczny w nowej Auli w wykonaniu Filharmonii Pomorskiej<sup>14</sup>.

2 października o godz. 10.00 na placu pomiędzy Rektoratem a Aulą UMK rozpoczęła się oficjalna uroczystość przekazania uniwersytetowi przez władze państwowe miasteczka uniwersyteckiego na Bielanych. Następnie, tym razem w grupach, zwiedzano poszczególne obiekty, natomiast rektor Witold Łukaszewicz wraz Senattem UMK odbierali w nowej sali Senatu w Rektoracie listy gratulacyjne. O godz. 12.30 w Auli UMK rozpoczęła się uroczystość nadania kolejnych doktoratów honoris causa<sup>15</sup>. Wyróżnienie to otrzymali: prof. Wilhelmina Iwanowska, astrofizyk (UMK), prof. Peter Colotka, prawnik (Uniwersytet Jana Amosa Komeńskiego w Bratysławie), prof. Vittorio Carassiti, chemik (Uniwersytet w Ferrarze), prof. Aleksander Jabłoński, fizyk (UMK), prof. Jan Hendrik Oort, astronom (Uniwersytet w Leiden), prof. Daniel Voigt, chemik (Uniwersytet w Tuluzie)<sup>16</sup>. Wieczorem o godz. 19.00 rozpoczął się w Ratuszu Staromiejskim koncert muzyki dawnej (z epoki Mikołaja Kopernika) w wykonaniu „Capellae Bydgostiensis”, a po nim uroczysty bankiet w foyer Auli UMK. Następnego dnia

<sup>14</sup> D. Ciesielska, H. Rozwadowski, *Uroczysta inauguracja na UMK z udziałem premiera Piotra Jaroszewicza*, *Nowości*, 1973 z 2 X; D.C., H.R., *Pomnik na trwałeżyte nauki i pokoleń studiującej młodzieży*, *Nowości*, 1973 z 3 X.

<sup>15</sup> Uniwersytet Mikołaja Kopernika, *Zaproszenie na uroczystości kopernikowskie*, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <<http://copernicus.torun.pl/en/library/?sciezka=PART+II:+THE+WORKS+ON+COPERNICUS%24Various+forms+of+commemorating+Copernicus%24Jubilee+celebrations,+anniversaries+and+other+ceremonies>> [dostęp: 1 III 2013 r.].

<sup>16</sup> *Zaproszenie na uroczystość nadania doktoratów honoris causa*, Toruń, 2 X 1973, *ibidem*.



w godz. 10.00–11.00 odbywały się wykłady nowo promowanych doktorów honoris causa UMK, a potem zwiedzanie zabytków miasta przez gości krajowych i zagranicznych. Dla tych ostatnich zaplanowano także trzydniową wycieczkę autobusami Szlakiem Kopernika na trasie: Toruń–Olsztyn–Lidzbark Warmiński–Frombork–Olsztyn–Warszawa<sup>17</sup>.

Dla młodzieży studenckiej zorganizowano w Toruniu imprezę o nazwie „Intercopernicalia”. Przybyli na nią do Torunia studenci ze wszystkich polskich ośrodków akademickich, a także ze Związku Sowieckiego, Czechosłowacji, Węgier, Bułgarii, NRD, Finlandii, Belgii, Francji, Włoch, Szwecji, Danii, Jugosławii. Impreza odbywała się od 14 do 17 września 1973 r. Pierwszego dnia miała miejsce inauguracja „Intercopernicaliów”, w której wziął udział wiceminister spraw zagranicznych Jan Bisztyga oraz grono dygnitarzy lokalnych. Obecny był także wiceprezes PAN prof. Dionizy Smoleński oraz rektor UMK prof. Witold Łukaszewicz. Inaugurację połączono z polityczną imprezą propagandową. Odbył się bowiem wiec protestacyjny „przeciwko reakcyjnemu zamachowi stanu w Chile”. Następnie w Auli UMK rozpoczęła się sesja naukowa (referaty wygłosili profesorowie: Wilhelmina Iwanowska, Marian Biskup, Stefan Piotrowski, Dionizy Smoleński i Wiktor Zin), po której obejrzano specjalne widowisko plenerowe pt. „Kopernik”, zorganizowane w okolicach basenu klimatycznego w miasteczku akademickim na Bielanach. Widowisko było naprawdę imponującym przedsięwzięciem. Zastosowano w nim rozmaite efekty świetlne, sztuczne ognie, projekcje filmów i diapozytywów, do których wykorzystano płaszczyzny dachów budynków, ścian, schodów itp. Podkład muzyczny i sceniczny tworzyli: Chór Akademicki Politechniki Szczecińskiej, Studio Baletu Nowoczesnego AWF Kraków – „Kontrast”, Old Metropolitan Jazz Band oraz zespół „Anawa”. Wystąpiły także zespoły folklorystyczne oraz wykonawcy indywidualni. O godz. 22.00 rozpoczęła się dyskoteka dla uczestników „Intercopernicaliów” w toruńskim klubie studenckim „Od Nowa”, który mieścił się wówczas w Dworze Artusa. 15 września w ramach imprezy odbyły się w Collegium Chemicum obrady plenarne I Europejskiego Seminarium Studentów Astronomii oraz obrady plenarne Letniej Szkoły Studenckiego Stowarzyszenia Przyjaciół ONZ, a także sympozjum Studenckich Kół Naukowych Prawników. Zorganizowano spotkania studentów z kilkoma znanymi dziennikarzami i reportażystami: Dominikiem Horodyńskim, Michałem Sprusińskim, Krzysztofem Kąkolewskim, Andrzejem Bonarskim i Marianem Turskim. Wieczorem odbył się koncert jazzowy z udziałem grupy „Laboratorium”, a także Kwartetu Henryka Słaboszewskiego i zespołu

---

<sup>17</sup> Uniwersytet Mikołaja Kopernika, *Zaproszenie na uroczystości kopernikowskie*, ibidem.

„Anawa”, a potem kolejna dyskoteka w klubie „Od Nowa”. Obrady plenarne wyżej wymienionych gremiów trwały również 16 i 17 września 1973 r. Zorganizowano także wiele innych imprez. 16 września wyświetlono filmową powiastkę filozoficzną Krzysztofa Zanussiego pt. „Hipoteza”, odbyło się spotkanie z pisarzem Stanisławem Ryszardem Dobrowolskim, koncert Grupy Organowej Krzysztofa Sadowskiego i oczywiście dyskoteka w „Od Nowie”. 17 września uczestnicy „Intercopernicaliów” obejrzeni film Zbigniewa Bochenka „Kopernik” i wzięli udział w spotkaniu z Zarządami Zakładowymi Związku Młodzieży Socjalistycznej „czołowych polskich budów”. Wieczorem młodzież złożyła kwiaty pod pomnikiem Mikołaja Kopernika. Zwieńczeniem imprezy był koncert finałowy z udziałem grupy Blues and Rock – Wojciecha Skowrońskiego oraz Grupy Organowej Krzysztofa Sadowskiego<sup>18</sup>.

Trudno zliczyć wszystkie toruńskie imprezy towarzyszące organizowane ku czci Mikołaja Kopernika przez różne środowiska, instytucje i organizacje. Wymieńmy tylko niektóre. Towarzystwo Naukowe w Toruniu i Książnica Miejska w Toruniu przy wsparciu Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Toruniu zorganizowały wystawę księgozbioru Mikołaja Kopernika ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali. Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się 18 grudnia 1973 r. Z tej okazji wykład pt. „Znaczenie uppsalskiego księgozbioru Mikołaja Kopernika” wygłosił prof. Marian Biskup. Wydarzenie uświetnił występ „Capellae Bydgostiensis”<sup>19</sup>. Muzeum Okręgowe w Toruniu, oprócz przygotowania wspomnianej już wystawy „Kultura artystyczna ziemi chełmińskiej w czasach Kopernika,” poszerzyło ekspozycje dotyczące wielkiego astronoma, zwłaszcza w kamienicy zwanej Domem Mikołaja Kopernika. Przygotowano też wystawę plastyki polskiej poświęconej wielkiemu astronomowi, ze szczególnym uwzględnieniem toruńskiego środowiska artystycznego, a także ekspozycję przyrządów astronomicznych z czasów Kopernika. Zorganizowano trzy wystawy objazdowe propagujące osobę toruńskiego astronoma, przygotowano także dziesięć ekspozycji w witrynach sklepowych i na dworcach kolejowych. W ramach kontynuacji działalności Uniwersytetu Kultury przy Muzeum Okręgowym w Toruniu odbyły się wieczorni-

---

<sup>18</sup> Ulotka: *Kopernik. Widowisko plenerowe w pięćsetną rocznicę urodzin wielkiego Astronoma*, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <<http://copernicus.torun.pl/en/library/?sciezka=PART+II:+THE+WORKS+ON+COPERNICUS%24Various+forms+of+commemorating+Copernicus%24Jubilee+celebrations,+anniversaries+and+other+ceremonies>>; *Intercopernicalia 1973* [broszura], ibidem; *Intercopernicalia 1973. Program międzynarodowego spotkania studenckiego*, ibidem; *Intercopernicalia 73 rozpoczęte*, Nowości, 1973 z 15–16 IX.

<sup>19</sup> Zaproszenie na uroczyste otwarcie wystawy księgozbioru Mikołaja Kopernika ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali (Szwecja), Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <<http://copernicus.torun.pl/en/library/?sciezka=PART+II:+THE+WORKS+ON+COPERNICUS%24Various+forms+of+commemorating+Copernicus%24Jubilee+celebrations,+anniversaries+and+other+ceremonies>> [dostęp: 1 III 2013 r.].

ce, odczyty i prelekcje na temat Mikołaja Kopernika i jego epoki. Muzeum wydało też kilka książek związanych z wielkim astronomem<sup>20</sup>.

Rada Zakładowa stacji PKP Toruń Główny oraz toruńskie struktury PTTK zorganizowały XIV Zlot Turystów Kolejarzy Szlakiem Kopernika. Odbywał się on 1–5 sierpnia 1973 r.<sup>21</sup> Z kolei Zakład Energetyczny Toruń oraz Zarząd Główny Federacji Sportowej „Energetyk” urządzili XII Ogólnopolski Spływ Kajakowy Energetyków „Kopernik 73”. Impreza rozpoczęła się na Pojezierzu Brodnickim, a kończyła w Toruniu<sup>22</sup>. Polski Związek Motorowy zorganizował w dniach 5–7 lipca 1973 r. międzynarodowy rajd motocyklowy i samochodowy „Copernicus Trophée”<sup>23</sup>.

Uroczyste obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika w Polsce miały swoje reperkusje także za granicą. W Kanadzie powstał Kanadyjski Komitet Obchodów Kopernikańskich z inż. Zdzisławem Przygodą na czele. Zainicjował on zbiórkę pieniędzy na budowę nowoczesnego spektrografu w toruńskim obserwatorium w Piwnicach. W październiku 1973 r. odbywały się uroczystości kopernikowskie w Ferrarze. W związku z tym 17–29 października 1973 r. gościła w tym mieście delegacja z Torunia. W jej skład wchodził: przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Tadeusz Konarski, dyrektor Teatru „Baj Pomorski” Eugeniusz Synak oraz przedstawiciele środowiska plastyków Torunia Bogdan Przybyliński i Eugenia Algusiewicz. Udział artystów plastyków w delegacji wynikał z faktu, że w Ferrarze zorganizowana została wystawa prac malarskich i graficznych dotyczących Mikołaja Kopernika, na której eksponowano 60 dzieł twórców toruńskich<sup>24</sup>.

Warto podkreślić, że naukowcy toruńscy wnieśli ogromny wkład w rozwój badań nad życiem Mikołaja Kopernika oraz jego środowiskiem społecznym i rodzinnym. Część z ich publikacji ukazała się drukiem właśnie z okazji pięćsetlecia urodzin wielkiego astronoma. Wybitni toruńscy historycy prof. Karol Górski i prof. Marian Biskup weszli w skład Komitetu Redakcyjnego prestiżowej serii wydawniczej *Studia Copernicana*. W jej ramach opublikowano m.in. dorobek toruńskiego kongresu *Colloquia Copernicana* z września 1973 r. (w językach francuskim, angielskim, włoskim i niemieckim). Dwa pierwsze tomy (nr 5 i 6 ogólnej numeracji) ukazały się jeszcze przed kongresem, a dwa kolejne

---

<sup>20</sup> Program Muzeum Okręgowego w Toruniu w zakresie przygotowania do obchodu 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, ibidem.

<sup>21</sup> XIV Okręgowy Zlot Turystów Kolejarzy, [broszura], ibidem.

<sup>22</sup> Informator XIII Ogólnopolskiego Spływu Kajakowego Energetyków, ibidem.

<sup>23</sup> Copernicus Trophée, [ulotka], ibidem.

<sup>24</sup> J. K., *Wspaniałe akordy obchodów kopernikańskich*, Nowości, 1973 z 25 X; *Delegacja Torunia wzięła udział w uroczystościach kopernikańskich w Ferrarze*, Nowości, 1973 z 6 XI.

(nr 13 i 14 ogólnej numeracji) już po zakończeniu jego obrad<sup>25</sup>. Poza tym w serii *Studia Copernicana* ukazało się niezwykle cenne wydawnictwo – zestaw materiałów źródłowych do biografii Mikołaja Kopernika opracowany przez prof. Mariana Biskupa, a wydany pt. *Regesta Copernicana*<sup>26</sup>. W serii tej wydana została także biografia wuja wielkiego astronoma – Łukasza Watzenrodego, pióra prof. Karola Górskiego<sup>27</sup>. Dodajmy, że w 1973 r. została opublikowana przez Ossolineum znakomita biografia samego Mikołaja Kopernika, również napisana przez prof. Karola Górskiego<sup>28</sup>.

Obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika zostały zorganizowane na skalę, która już wtedy budziła podziw, połączony z uczuciem przesyty, a dzisiaj wywołuje wręcz niedowierzenie. W zamierzeniu ekipy Edwarda Gierka miały być one symbolem rosnącej roli Polski w świecie. Ambicje te okazały się iluzoryczne. W Toruniu po obchodach pozostały jednak elementy trwałe – m.in. nowoczesne miasteczko akademickie na Bielanych, którego istnienie zadecydowało o szybkim rozwoju Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, zwłaszcza po 1989 r.

**Wojciech Polak, *Die Feierlichkeiten anlässlich des fünfhundertsten Geburtstages von Nikolaus Kopernikus im Jahr 1973 in Toruń***

Zusammenfassung

Feierlichkeiten anlässlich des 500. Geburtstages von Nikolaus Kopernikus fanden 1973 das ganze Jahr hindurch in vielen Städten Polens statt. Als Geburtsstadt des großen Astronomen spielte Toruń dabei eine besondere Rolle. Die 1945 gegründete Nikolaus-Kopernikus-Universität (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) wurde einer der größten Nutznießer des 500. Geburtstages ihres Patrons. Bereits 1964 wurde die städtebauliche Konzeption für den Bau eines Campus im Thorner Stadtteil Bielany erarbeitet. In den Jahren 1967–1973 wurde der erste Bauabschnitt realisiert. Die feierliche Eröffnung des Campus war einer der wichtigsten Punkte der Feierlichkeiten anlässlich des 500. Geburtstages des großen Astronomen. In Toruń wurden auch Aktivitäten zur Renovierung der Altstadt aufgenommen (nur teilweise realisiert), ebenso wurde ein neues Gebäude der Städtischen Buchhandlung in der Słowacki-Straße (ul. Słowackiego) errichtet. Die gesamtpolnische Inauguration der Feierlichkeiten anlässlich des 500. Geburtstages von Nikolaus Kopernikus fand am 18. und 19. Februar 1973 in Toruń statt. Doch die meisten Jubiläumsveranstaltungen waren im Oktober – im Zusammenhang mit der Inauguration des akademischen Jahres an der Nikolaus-Kopernikus-Universität. Anlässlich des 500.

---

<sup>25</sup> *Colloquia Copernicana I: Études sur l'audience de la théorie héliocentrique. Conférences du Symposium de l'UIHPS*, Toruń 1973, Wrocław 1972; *Colloquia Copernicana II: Études sur l'audience de la théorie héliocentrique. Conférences du Symposium de l'UIHPS*, Toruń 1973, Wrocław 1973; *Colloquia Copernicana III: Proceedings of the Joint Symposium of the IAU and the IUHPS, cosponsored by the IAHS Astronomy of Copernicus and its Background*, Toruń 1973, Wrocław 1975; *Colloquia Copernicana IV: Conférences des Symposia: l'audience de la théorie héliocentrique Copernic et le développement des sciences exactes et sciences humaines*, Toruń 1973, Wrocław 1975.

<sup>26</sup> M. Biskup, *Regesta Copernicana*, Wrocław 1973; idem, *Regesta Copernicana (Calendar of Copernicus Papers)*, Wrocław 1973.

<sup>27</sup> K. Górski, *Łukasz Watzenrode. Życie i działalność polityczna (1447–1512)*, Wrocław 1973.

<sup>28</sup> K. Górski, *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*, Wrocław 1973.

Geburtstages des großen Astronomen veröffentlichten die Thorner Wissenschaftler eine Reihe wertvoller Positionen, die Kopernikus und seiner Epoche gewidmet waren. Die Feierlichkeiten zum 500. Geburtstag von Nikolaus Kopernikus wurden in einem Umfang organisiert, der schon damals Bewunderung und ein Gefühl von Prestige weckte und heute geradezu ungläubiges Staunen hervorruft. Nach den Plänen von Edward Gierek und seiner Mannschaft sollten sie die wachsende Rolle Polens in der Welt symbolisieren. Diese Ambitionen erwiesen sich als illusorisch. In Toruń jedoch blieben auch nach den Feierlichkeiten beständige Elemente – u.a. der moderne Campus im Stadtteil Bielany, dessen Existenz für die schnelle Entwicklung der Nikolaus-Kopernikus-Universität entscheidend war, insbesondere nach 1989.

*Übersetzt von Christiane Schultheiss*

**Wojciech Polak, *Celebration of the 500th anniversary of birth of Nicolas Copernicus in 1973 year in Toruń***

Summary

Celebrating the 500th anniversary of the birth of Nicolaus Copernicus were held throughout 1973 year in many Polish cities Torun, the birthplace of the great astronomer has played a special role in them. Founded in 1945, Nicolaus Copernicus University has become the biggest beneficiary of the 500th anniversary of the birth of his patron. Even in 1964 has been developed urban concept building on the campus of Torun Bielany. In the period 1967–1973 completed its first phase. The ceremonial opening of the town was one of the highlights of the celebration of the 500th anniversary of the birth of the great astronomer. In Torun also taken steps to renovate the old town ( provided only in part), was also erected a new building of the City Library on Slowacki Street. Nationwide inauguration 500th anniversary of the birth of Nicolaus Copernicus University in Torun, took place on 18–19 February 1973, however, most of jubilee events held in October, in connection with the inauguration of the academic year at the University of Nicolaus Copernicus. On the occasion of the 500th anniversary of the birth of the great astronomer from Toruń researchers have published a number of valuable items dedicated to Copernicus and his era . Celebrating the 500th anniversary of the birth of Nicolaus Copernicus were organized on a scale that had already aroused admiration, coupled with a feeling of satiety, and today produces almost disbelief. The intent of Edward Gierek team they were supposed to be a symbol of the growing role of Polish in the world. These ambitions have proved illusory. In Torun, however, after the celebration remained stable elements – including modern campus Bielany, the existence of which determined the rapid development of the Nicolaus Copernicus University, especially after 1989.

*Translated by Jerzy Kielbik*